martial law]. *Theory and methodology of physical education and sports*. (3). Pp. 44–50. https://doi.org/32652/tmfvs.2022.3.44-50 [In Ukrainian]

14. Myronenko, S.G. & Shostak, E.Yu. (2024). Operatyvnyi kontrol stanu sertsevo-sudynnoi systemy na zaniattiakh fizychnoiu kulturoiu ta sportom studentiv [Operational monitoring of the cardiovascular system during physical education and sports classes for students]. *In Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Modern Science: Exploring Theories, Innovations and Practical Solution» (September 9–11, 2024. Odesa, Ukraine). European Open Science Space.* P. 109. [In Ukrainian]

15. Nagorna, V.E. & Pavlenko, Є.Є. (2023). Formuvannia zdorov'ia studentskoi molodi u protsesi navchannia [Formation of health of students in the process of studying]. *Modern trends are aimed at preserving human health.* National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine. Pp. 162–166. [In Ukrainian]

16. Apriyano, B., Zainuddin, Z.A. & Hashim, A.H.M. (2020). Physical fitness of student at the junior high school. In *1st International Conference of Physical Education (ICPE 2019),* Atlantis Press, August. P. 105–110. https://doi.org/10.2991/assehr.k.200805.030 [In English]

17. Griban, G.P. et al. (2020). Formation of health and fitness competencies of students in the process of physical education. *Sport Mont*, 18 (3). P. 73–78. https://doi.org/10.26773/smj.201008 [In English]

18. Griban, G. et al. (2020). Dynamics of the students' physical fitness while studying at higher educational institutions. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 9 (9), P. 147–156. [In English]

19. Lytvynenko, O. et al. (2020). Adaptive potential of young people as a factor af mental health-preserving. *Journal of History Culture and Art Research*. 9(3), P. 374–385. https://doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2846 [In English]

20. Martyniuk, O.V., Vilyanskiy, V.M. & Shamardina, G.M. (2020). Assessment of the adaptive potential of students of the first course of a technical university. *Health, sport, rehabilitation*. 6(2), P. 33–40. https://doi.org/10.34142/HSR.2020.06.02.03 [In English]

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.06(193).03

Білик В.Г.,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри здоров'язбережувальної освіти та фізичної рекреації,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-6860-7728
Омельчук О.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри здоров'язбережувальної освіти та фізичної рекреації,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-1771-730X

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

У статті представлено авторську модель формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови в закладах вищої освіти. Зазначено, що формування цієї компетентності є важливою складовою професійної підготовки вчителя іноземної мови. Модель включає п'ять взаємопов'язаних блоків: організаційно-цільовий, концептуально-методологічний, структурно-змістовий, процесуально-технологічний і діагностично-результативний. У статті обґрунтовано доцільність кожного з блоків та виокремлено педагогічні умови, що забезпечують ефективне формування здоров'язбережувальної компетентності. Зокрема, акцентовано увагу на значущості трансформації змісту валеологічної підготовки, впровадженні інноваційних підходів до організації навчального процесу, активній взаємодії викладача і студента. Окреслено критерії, показники та рівні сформованості компетентності. Експериментальні результати засвідчили позитивну динаміку рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів-філологів, що підтверджує ефективність запропонованої моделі.

Ключові слова: *здоров'язбережувальна компетентность, майбутні учителі англійської мови.*

Valentyna Bilyk, Olena Omelchuk. Formation of Health-Preserving Competence of Future English Language Teachers: Theory and Practice. *The article presents an original model for the formation of health-preserving competence in future English language teachers at institutions of higher education. The relevance of the study is grounded in the growing importance of both individual and public health as strategic resources in the modern world, particularly in the context of preparing future foreign language teachers.*

The research emphasizes that health-preserving competence extends beyond medical or biological knowledge; it also encompasses motivational, cognitive, operational, volitional, and reflective components, all of which must be systematically developed within the educational environment.

The proposed model consists of five interrelated blocks: Organizational and goal-setting – defines the aims and objectives of the educational process. Conceptual and methodological – based on philosophical, general scientific, and technological approaches, providing the theoretical foundation for the model. Structural and content-based – outlines the core components of health-preserving competence and their practical application. Procedural and technological – defines the forms, methods, and stages of interaction between instructors and students. Diagnostic and result-oriented – establishes criteria,

indicators, and levels for assessing competence development. Each block is substantiated in terms of its role in ensuring an integrated approach to the development of health-preserving competence. Three key pedagogical conditions were identified for the model's effective implementation: The ability of instructors in natural sciences and health disciplines to demonstrate the multifunctional role of their subjects in competence formation. The transformation of the content of medical-biological and valeological training in line with modern scientific advances and professional demands. The organization of the educational process based on principles of innovation and heuristics. The experimental part of the study involved students from pedagogical universities in Ukraine and showed a significant increase in the levels of students' health-preserving competence. These results confirm the effectiveness of the developed model and validate the relevance of the selected pedagogical conditions. The findings contribute to both the theory and practice of professional teacher training and can inform the development of educational programs aimed at integrating health education into the preparation of non-medical specialists.

***Key words**: Health-Preserving Competence, Future English Language Teachers.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах розвитку людства, що характеризуються нестабільністю та кризовими явищами соціального, економічного, екологічного й ідеологічного характеру, а також трансформацією культурно-історичного середовища, індивідуальне та суспільне здоров'я постає як стратегічний стабілізуючий ресурс, необхідна передумова і беззаперечний імператив для збереження й розвитку людської цивілізації. Здоров'я дедалі більше усвідомлюється як ключовий чинник добробуту особистості, соціальної згуртованості та стабільності держави. У цьому контексті підростаюче покоління потребує особливої, цілеспрямованої комплексної уваги, передусім – з боку системи освіти, яка, поряд із реалізацією навчально-виховних завдань, має відігравати провідну роль у здійсненні здоров'яформувальної та здоров'язбережувальної місії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, присвячених сучасному стану формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів у закладах вищої освіти, свідчить про зростання інтересу наукової спільноти до цієї проблематики, особливо в контексті спеціальностей, де зазначена компетентність не належить до переліку фахових.

Науковці, зокрема, акцентують увагу на: необхідності підвищення якості цієї компетентності В. Білик [1] доцільності інтеграції природничо-наукових, медико-біологічних і валеологічних дисциплін у навчальний процес Я. Остафійчук, Г. Презлята, Б. Мицкан [3] проблемах несформованої мотивації студентів філологічних спеціальностей до вивчення природничо-наукових, медико-біологічних і валеологічних дисциплін І. Шеремет, К. Василенко [4]); ролі інформаційно-комунікаційних технологій у системі валеологічної освіти та потребі пошуку сучасних інноваційних підходів до її організації (О. Мехед [2]).

Ураховуючи зазначене, а також встановлений у ході анкетування низький рівень мотивації студентів-філологів до вивчення природничо-наукових, медико-біологічних і валеологічних дисциплін (9,1 %), і той факт, що для майбутніх учителів іноземних мов засвоєння таких дисциплін має не лише загальноосвітнє й загальнонаукове, а й фахове значення, вважаємо доцільним здійснення пошуку нових, інноваційних і нестандартних рішень в організації процесу формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови у закладах вищої освіти.

Мета дослідження полягає у розробленні й теоретичному обґрунтуванні авторської моделі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови, педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови у закладах вищої освіти та їх експериментально-дослідній перевірці.

Методи дослідження. Вважаємо, що одним із відповідальних етапів дослідження є вибір методів його реалізації. Обираючи методи дослідження, ми насамперед оцінювали ступінь їхньої необхідності, об'єктивності, надійності та валідності. Тому для досягнення поставленої мети у дослідженні було використано комплекс методів, а саме: теоретичні методи: комплексний аналіз психолого-педагогічної, навчально-методичної, філософської, біологічної та медичної літератури – для з'ясування стану наукової розробленості досліджуваної проблеми; узагальнення, інтерпретація та моделювання – для розроблення авторської моделі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови у закладах вищої освіти; емпіричні методи: спостереження, анкетування, інтерв'ювання, бесіда, тестування, вивчення навчальної документації студентів, а також ретроспективний аналіз власного викладацького досвіду у вищому педагогічному закладі освіти – з метою виявлення рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови у закладах вищої освіти; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності визначених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови у закладах вищої освіти; статистичні методи: методи описової статистики та порівняння номінальних даних – для обробки результатів експерименту та визначення достовірності отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до мети дослідження нами була розроблена авторська модель формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів англійської мови, яка включає п'ять взаємопов'язаних блоків: організаційно-цільовий, концептуально-методологічний, структурно-змістовий, процесуально-технологічний та діагностично-результативний. Організаційно-цільовий блок моделі виконує функцію конкретизації мети формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів англійської мови в умовах закладу вищої освіти та визначає завдання, реалізація яких забезпечує досягнення поставленої мети. Формування цього блоку відбувалося з урахуванням сучасних освітніх викликів, позитивного досвіду національної системи вищої освіти, а також інноваційних підходів до підготовки вчителів іноземних мов у провідних країнах світу.

Концептуально-методологічний блок базується на положеннях провідних освітніх теорій. Він включає концепцію формування здоров'язбережувальної компетентності, а також методологічні підходи різних рівнів: філософського (діалектичний, антропологічний, культурологічний), загальнонаукового (системний, синергетичний, поліпарадигмальний),

конкретно-наукового (компетентнісний, інтегративний) і технологічного (діагностичний). Дія цього блоку забезпечується системою принципів, серед яких: суперечності, взаємодії, культуровідповідності, науковості, практичної спрямованості, наступності, рефлексивності, свідомості, самостійності й творчої активності студентів.

Структурно-змістовий блок враховує як потреби майбутніх учителів англійської мови у формуванні здоров'язбережувальної компетентності, так і актуальні наукові досягнення у сфері валеології. Його зміст розкривається через суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладачів і студентів. До блоку входять структурні компоненти компетентності: мотиваційно-ціннісний, пізнавально-змістовий, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий та рефлексивний. Реалізація змісту забезпечує формування цілісної здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови.

Процесуально-технологічний блок передбачає алгоритм упровадження валеологічної підготовки, що також ґрунтується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії. Він охоплює етапи реалізації, форми організації навчального процесу, методи і засоби, спрямовані на активне залучення студентів до здоров'язбережувальної діяльності.

Діагностично-результативний блок передбачає оцінку рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови. Запропоновані критерії оцінювання: потребнісно-сенсовий, когнітивно-інтелектуальний, функціонально-компетентнісний, особистісно-регуляційний і рефлексивно-аналітичний. Залежно від вираженості зазначених критеріїв, виділяються три рівні сформованості компетентності: низький, середній та високий. Зафіксоване позитивне зростання рівнів сформованості компетентності засвідчує ефективність моделі.

Важливою умовою дієвості моделі є встановлення педагогічних умов, що сприяють її ефективній реалізації. Аналіз наукової літератури та наш власний досвід дозволив визначити такі умови: функціональна полівекторність викладача, трансформація змісту навчальних дисциплін, організація навчального процесу на засадах інноваційності та евристичності. Перша умова передбачає здатність викладачів природничо-наукових, медико-біологічних та валеологічних дисциплін інтегрувати міждисциплінарні знання і демонструвати значущість здоров'язбережувальної компетентності для майбутньої професійної діяльності. Вона також включає формування у студентів позитивної мотивації до вивчення відповідних дисциплін, активізацію їхнього творчого потенціалу і професійної самореалізації. Друга умова передбачає оновлення змісту навчальних дисциплін з урахуванням сучасних наукових досягнень, інноваційних технологій навчання та специфіки майбутньої професійної діяльності вчителів англійської мови. Реалізація цієї умови залежить від автономії закладу освіти, фахової підготовленості викладачів та їхньої відкритості до змін. Третя педагогічна умова акцентує увагу на необхідності організації навчального процесу, що передбачає не пасивну передачу знань, а активну участь студентів у пізнавальній діяльності, їхнє залучення до проблемного навчання, досліджень, самостійного опрацювання матеріалу, рефлексії та евристичного пошуку.

Вважаємо, що розроблена нами авторська модель формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови та запропоновані педагогічні умови створюють підґрунтя для ефективного формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів англійської мови в умовах сучасного закладу вищої освіти.

З метою визначення стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх учителів англійської мови було проведено анкетування 500 студентів 3-4 курсів, які навчаються за спеціальністю 014 Середня освіта (англійська мова і література) у закладах вищої освіти України: Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова, Хмельницькому національному університеті та Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка.

Отримані результати засвідчили, що 55,74 % опитаних студентів регулярно цікавляться літературою, пов'язаною зі здійсненням здоров'яформувальної діяльності. Певну обізнаність із питаннями здоров'язбережувальної діяльності виявили 63,41 % респондентів. Водночас лише 12 % студентів вважають себе повністю готовими до самостійної та творчої реалізації здоров'яформувальної діяльності у школі. Повне володіння методиками оцінювання фізичного здоров'я учнів продемонстрували лише 14,99 % опитаних, а знання про фізіологічні резерви організму дітей різного віку – лише 13,71 % студентів. Часткову зацікавленість питаннями безпеки життєдіяльності школярів виявили 46,2 % опитаних.

Опитування викладачів зазначених закладів вищої освіти показало, що 72 % з них обізнані з проблематикою формування здоров'язбережувальної компетентності студентів філологів, а 83,5 % підтримують ідею щодо необхідності самостійного вдосконалення студентами-філологами власної здоров'язбережувальної компетентності в межах освітнього процесу.

Окрему категорію респондентів становили вчителі англійської мови загальноосвітніх навчальних закладів I–III ступенів м. Києва, зокрема: № 41 імені З.К. Слюсаренка, № 58, № 61, № 71, № 162, № 198, ліцею № 208, № 258, № 294, ліцею «ЕКО», Українського колежу імені В.О. Сухомлинського та Скандинавської гімназії. Загалом було опитано 53 учителі. Результати анкетування вказують на те, що лише 20,75 % з них вважають студентів-практикантів повністю готовими до здійснення самостійної й творчої здоров'яформувальної діяльності у шкільному середовищі. Ще 41,51 % респондентів відзначили, що студенти-практиканти виявляють лише часткову зацікавленість у питаннях безпеки життєдіяльності школярів. Щодо володіння методами оцінювання рівня індивідуального здоров'я учнів, то лише 16,98 % учителів оцінили це володіння як повне, тоді як 54,72 % – як часткове.

З метою перевірки ефективності теоретично обґрунтованих педагогічних умов, а також апробації моделі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови було проведено формувальний етап педагогічного експерименту. У ньому взяли участь студенти 2020–2021 років набору Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. У межах експерименту було сформовано контрольну (77 осіб) та експериментальну (83 особи) групи.

Аналіз результатів опитування студентів за відповідними діагностичними методиками засвідчив, що на початку експерименту у контрольній групі низький рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності мали 60,61 %

студентів, середній – 29,22 %, а високий – лише 10,17 %. Наприкінці експерименту показники дещо покращилися: низький рівень зберігався у 42,21 % респондентів, середній – у 40,48 %, а високий – у 17,32 %.

В експериментальній групі ситуація була подібною на початку дослідження: низький рівень мали 60,04 % студентів, середній – 29,12 %, високий – 10,84 %. Однак після впровадження педагогічних умов і реалізації запропонованої моделі у цій групі відбулося значне покращення: частка студентів із низьким рівнем сформованості знизилася до 23,9 %, із середнім – зросла до 50 %, а з високим – до 26,1 %. (Рис.1)

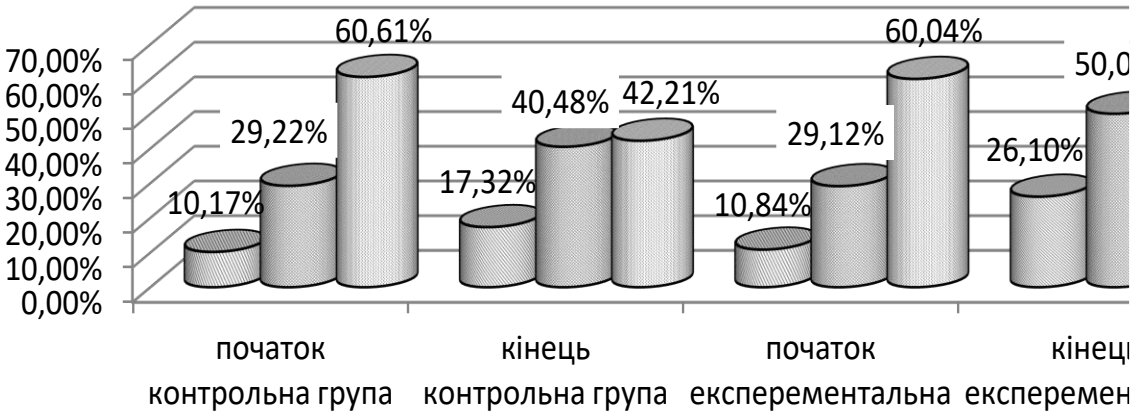

Рис. 1. Динаміка рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови контрольної та експериментальної груп, (%)

Отже, аналіз динаміки змін рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх вчителів англійської мови контрольної та експериментальної груп дає підстави зробити **висновок**, що запропонована модель та окреслені педагогічні умови є ефективними. Вони сприяють істотному зниженню частки студентів з низьким рівнем компетентності та одночасному зростанню частки студентів із середнім і високим рівнями сформованості здоров'язбережувальної компетентності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми й відкриває **перспективи** для подальшого вивчення технологій підвищення якості формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів англійської мови на основі аналізу підходів до підготовки вчителів іноземних мов у провідних країнах світу.

Література

1. Білик В.Г. Зміст та структура природничо-наукової компетентності майбутніх психологів. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. 2019. Вип. 3. С. 205–212.

2. Мехед О.Б. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій для формування здоров'язбережувальної компетентності як складника фізичної підготовки молоді. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.* 2023. Серія 15. 3К(162). С. 264-269.

3. Остафійчук Я.Ф., Презлята Г.В., Мицкан Б.М. Інтеграційний підхід в становленні валеологічних компетенцій студентів – медиків. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту.* 2013. № 11. С. 62-66.

4. Шеремет І.В., Василенко К.С. Розвиток мотиваційної спрямованості до здорового способу життя як складова адаптивного навчання студентів педагогічних спеціальностей. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Випуск 7 (2 – 2024). Том 2. С. 126-136.

References

1.Bilyk, V. H. (2019). Zmist ta struktura pryrodnycho-naukovoi kompetentnosti maibutnikh psykholohiv [Content and structure of natural science competence of future psychologists]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriia: Pedahohichni nauky*, (3), 205–212.

2.Mekhed, O. B. (2023). Zastosuvannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii dlia formuvannia zdorov'iazberezhuvalnoi kompetentnosti yak skladnyka fizychnoi pidhotovky molodi [Application of ICT for the formation of health-preserving competence as a component of physical training of youth]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15*, *3K(162)*, 264–269.

3.Ostafiichuk, Ya. F., Prezliata, H. V., & Mytskan, B. M. (2013). Intekhratsiinnyi pidkhid v stanovlenni valeolohichnykh kompetentsii studentiv–medykiv [Integrative approach in the formation of valeological competences of medical students]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*, (11), 62–66.

4.Sheremet, I. V., & Vasylenko, K. S. (2024). Rozvytok motyvatsiinoi spriamovanosti do zdorovoho sposobu zhyttia yak skladova adaptyvnoho navchannia studentiv pedahohichnykh spetsialnostei [Development of motivation toward a healthy lifestyle as part of adaptive learning of pedagogical students]. *Osvitno-naukovyi prostir*, *7(2–2024)*, Vol. 2, 126–136.